

communications-wars-outset-ukrainian-official-2022-03-15/ (accessed on: 19.05.2022).

12. Press release, *KA-SAT Network Cyber Attack Overview*, Viasat, 30 Mar 2022. <https://www.viasat.com/about/newsroom/blog/ka-sat-network-cyber-attack-overview/> (accessed on: 19.05.2022).

13. Dereviashkin, M. (2022). *New Analysis: The CaddyWiper Malware Attacking Ukraine*, Morphisec blog post, 05 Apr 2022. <https://blog.morphisec.com/caddywiper-analysis-new-malware-attacking-ukraine> (accessed on: 19.05.2022).

14. Howell O'Neill, P. (2022). *Russian hackers tried to bring down Ukraine's power grid to help the invasion*, MIT Technology Review, O'Neillarchive page April 12, 2022 <https://www.technologyreview.com/2022/04/12/1049586/russian-hackers-tried-to-bring-down-ukraines-power-grid-to-help-the-invasion/> (accessed on: 19.05.2022).

15. Tample, J. (2022). *How Ukraine could keep the lights on as Russia attacks its power supplies*, MIT Technology Review, Templearchive page March 7, 2022 <https://www.technologyreview.com/2022/03/07/1046839/how-ukraine-could-keep-the-lights-on-as-russia-attacks-its-power-supplies/>

List of figure, table and photography:

Figure 1. THE CADDYWIPER CHART

Photography 1. Emergency situation Ministry VIA AP

Table 1. Chronology of cyberattacks in Ukraine

HISTORY

ЕПІДЕМІЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ І ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА БІЖЕНЦІ З УКРАЇНИ У ЗАХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х РОКІВ)

Подобєд Олена Андріївна,

д.і.н., доцент НПУ імені М.П. Драгоманова

o.a.podobyed@npu.edu.ua

У роки Другої світової війни та по її завершенні у країнах Європи значно зріс рівень захворюваності на туберкульоз. Особливої гостроти проблема боротьби з епідемією туберкульозу набула у велелюдних ДіПі-таборах (від англ. displaced persons, DP – переміщені особи) Західної Німеччини, у яких знайшли тимчасовий прихисток сотні тисяч переміщених осіб і біженців з України.

Переміщеним особам і біженцям з України доводилося протистояти багатьом викликам. Серед них регулярні перевірки-скринінги, у результаті яких можна було втратити право жити в таборі, а отже, залишитися без примарного захисту перед репатріаційними комісіями; облави, які влаштовували репатріаційні комісії на ДіПі, які не хотіли повертатися «на рідину»; численні перевірки під час оформлення документів на виїзд до країн Європи, Америки й Австралії. До цього переліку слід додати і протистояння паличці Коха.

Несприятливі житлові умови в таборах переміщених осіб і поза ними, велике скупчення людей, погане харчування й нестача вітамінів, брак медикаментів зумовили значний відсоток захворюваності переміщених осіб і біженців з України на туберкульоз легень [6, с. 40]. Зараження паличкою Коха не оминуло ні дорослих, ні маленьких ДіПі.

Боротьба переміщених осіб і біженців з України зі згубною паличкою Коха

відбувалася в теоретичній і практичній площині. Значний відсоток серед третьої політичної хвилі еміграції становила інтелігенція, до якої належать і лікарі. В епоху ДіПі в Західній Німеччині знайшли тимчасовий прихисток професійні лікарі різних спеціалізацій, частина з них мала наукові ступені і вчені звання. Вчені-медики продовжували проводити, розпочаті в попередній період дослідження.

Так, директор Київського туберкульозного інституту (нині Національний інститут фізіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського) Василь Плющ на II З'їзді українських лікарів-емігрантів Західної Німеччини (Регенсбург, грудень 1947 р.) подав проєкт класифікації захворювань туберкульозу, що складалася з 12 форм і комбінацій туберкульозних захворювань. Тут же лікар Т. Воробець у своїй доповіді наголошував на важливості створення спеціальної комісії для боротьби з туберкульозом [5, с. 89-90]. Доктор медицини акушер-гінеколог Софія Парфанович досліджувала проблему туберкульозу жіночих статевих органів. Незважаючи на всі складнощі повсякденного життя на чужині, українські вчені працювали над теоретичним осмисленням цієї інфекційної недуги і шляхів боротьби з нею. Разом з тим українські лікарі та молодший медичний персонал разом з німецькими колегами щодня боролися за життя кожного ДіПі.

На території ДіПі-таборів діяли лікарні, де кожен потребує міг отримати медичну допомогу. У непрості повсякденні роки в лікарнях бракувало медичних інструментів та ліків, останні пацієнтам нерідко доводилося купувати самотужки. Особливо дефіцитними медикаментами були пеніцилін та нещодавно винайдений (за участю вихідця з України біохіміка, нобелівського лауреата Зельмана Ваксмана) протитуберкульозний препарат стрептоміцин [5, с. 92]. Деякі лікарі купували дефіцитні ліки за власні кошти. У свою чергу лікар-дерматовенеролог Сергій Комлік, виїжджаючи за океан, віддавав власні кошти для хворих на туберкульоз земляків [4, с. 42]. Брак ліків спонукав ДіПі згадати народні методи лікування. Так, із соснових шишок виготовляли препарати для лікування хворих на туберкульоз [3, арк. 12].

Переміщені особи та біженці з України, уражені паличкою Коха, мали можливість трохи покращити стан здоров'я, перебуваючи в протитуберкульозних санаторіях. Медичні заклади такого профілю звичай розташовувалися в лісистій місцевості. Такі заклади, приміром, діяли в місцевості Гарміш-Партенкірхен, місті Бад-Мюндер-ам-Дайстер біля Ганновера, у місцевості Зенне неподалік Білефельда.

Санаторій в місцевості Гарміш-Партенкірхен, що розташовується в баварських Альпах, вважався одним із кращих такого профілю у Німеччині. У ньому перебував на лікуванні із діагнозом туберкульоз легень Іван Багрянйй [10, арк. 3], про якого згадаємо далі. У санаторії в Зенне станом на 1949 р. лікувалися 28 переміщених осіб і біженців з України: 12 – у жіночому корпусі та 16 – у чоловічому [8, с. 1]. Щоб розрадити та морально підтримати пацієнтів українські професійні співаки і музиканти, а також церква влаштовували в санаторіях безоплатні концерти. Випускниця Київської консерваторії оперна співачка Євгенія Павловська під акомпануванням Вадими Кіпи, який у роки війни був професором Берлінської консерваторії, виступала перед пацієнтами санаторію в Зенне. У свою чергу церковний хор із Ганновера давав концерти в санаторії в Бад-Мюндер-ам-Дайстер [7, с. 232]. Протитуберкульозні санаторії діяли і в Австрії. Наприклад, у Парш-Анекс деякий час працював лікар Петро Ключко, зять письменника Івана Франка [5, с. 93]. На думку таборового лікаря професора Івана Базилевича, після кількох тижнів чи місяців лікування в санаторії пацієнти поверталися в задовільному стані [2, с. 30].

Діагноз «туберкульоз» вносив значні корективи в життя хворого. Паличка

Коха не оминула письменника та очільника Української революційно-демократичної партії Івана Багряного, який жив в ДіПі-таборі Нового Ульму. У 1947 р. в нього виявили відкриту форму туберкульозу легень. Це стало для Івана Павловича важким ударом. За рік до того він одружився з учасницею хору «Україна» Нестора Городовенка Галиною Тригуб. Молоді будували плани на майбутнє: отримати афідавіт-запрошення для подальшої еміграції за океан, народити первістка. Проте діагноз, поставлений в одній з німецьких лікарень, вніс корективи у плани молодого подружжя.

Так, отримавши від Г. Заячука довгоочікуваний афідавіт на виїзд «з цієї зруйнованої і чужої для нас Баварії» [9, арк. 1] до Канади, родина Багряних не змогла ним скористатися. Приймаючі країни наклали «табу» на потенційних емігрантів, яким було діагностовано туберкульоз. Народження первістка довелося відкласти. І. Багрянний мусив на певний час залишити Новий Ульм і їхати на лікування, оскільки в Німеччині з відкритою формою туберкульозу не дозволялося жити з родиною.

Пройшовши курс лікування, І. Багрянний повернувся додому. У 1950 р. в нього народився син Нестор, а за десять років – донька Роксолана. Проте Іван Павлович був змушений дотримуватися дистанції, щоб забезпечити дітей. Галина Багряна згадувала, як чоловік змушений був просити її «Галю, забери дитину, я ж не можу до неї торкатись... Господи, яка мука, не мати права пригорнути власної дитини» [1, с. 1]. Відповідно вдома він був змушений самоізолюватися в своєму кабінеті. Такий стан речей, за спогадами сучасників, викликав в Багряного злість і роздратування. Врешті пройдений курс лікування позитивно вплинув на стан здоров'я дітяч.

У повоєнні роки в країнах Європи епідемія туберкульозу набула значних масштабів. Уряди різних країн вживали протиепідемічні заходи. До них вдавалися й окупаційні адміністрації Західної Німеччини. Проте вони не були б такими дієвими, якби у таборових лікарнях не працювали професіонали, небайдужі до пацієнтів лікарі та молодший медичний персонал. Пишаємося, що до їхньої когорти можемо зарахувати і медиків з України, які в силу життєвих обставин і в подальшому змушені були працювати далеко поза межами батьківщини.

Список використаної літератури

1. Багряна Г. Згадка про Івана Павловича Багряного (в річницю його смерті). *Українські вісті*. Новий Ульм. 1964. Ч. 37. 13 вересня. С.1.
2. Базилевич І. Спостереження таборового лікаря. *Сьогодні і минуле: Вісник українознавства*. Мюнхен; Нью-Йорк. 1949. Ч. 1-2. С. 27-31.
3. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 172. Од. зб. 17.
4. Макаревич І. Д-р Сергій Комлік. *Лікарський вісник*. Нью-Йорк. 1954. Ч. 2. С. 41-42.
5. Матеріали до історії української медицини / редактор-упорядник Ярослав Семчишин. Чикаго: Видання Українського Лікарського Товариства Північної Америки, 1988. Т. 2. 298 с.
6. Мовчан Ю. Замість вінка на могилу св. п. д-ра Єлисавети Гімелрайх. *Лікарський вісник*. Нью-Йорк. 1956. Ч. 2. С. 38-40.
7. Подобед О. Українська планета ДіПі: культура та посвячення. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2018. 396 с.
8. Українське слово. Бльомберг. 1949. Ч. 26. 6 липня.
9. ЦДАМЛМ України. Ф. 1186. Оп. 1. Спр. 40.
10. ЦДАМЛМ України. Ф. 1186. Оп. 1. Спр. 48.